

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Clio
Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

1

PREFAȚĂ

INCHINĂM
ACEASTĂ MODESTĂ LUCRARE
TUTULOR ACELORA,
CARI CU SCRISUL, CU VORBA,
CU MUNCA SAU CU ARMA
AU CONTRIBUIT SAU VOR CONTRIBUI
LA DESROBIREA FRAȚILOR NOȘTRI.

Nu scriem istorie în aceste câteva rânduri. Am căutat numai să facem o reprivire asupra rolului, pe care l-au avut în trecutul Românilor de sub stăpânirea ungurească neamul unguresc și casa Habsburgilor. Și aceasta fără pretenția de a fi rostit părerile cele mai adevărate. Am cetit și am urmărit o mare parte din ce s'a scris și s'a vorbit despre situația și desvoltarea Românilor ardeleni și am ajuns la convingerea că adeseori nu s'au prezentat lucrurile în adevărata lor culoare. Ni s'a părut exagerat mai cu seamă rolul de binefăcători pe care l-am atribuit Habsburgilor și temenelile ce li le-am făcut eu atâta smerenie.

HABSBURGII, UNGURII și ROMÂNII

de
Ion Rusu Abrudeanu
Redactor la „Adevărul”
și
Vasile Stoica
Profesor

EDITURA VICOVIA

Existența noastră în Ardeal e amenințată în cel mai primejdios chip. Și Ungurii cu șovinismul lor, nutrit până la paroxism de literatură și ziaristică, nu sunt poporul, care să se lase de un plan așa măreț pentru dânșii. Dar nu numai atât. În anii din urmă, ca și la 1848, ziarele și revistele ungurești ocupându-se de chestiunea românească, tot mai mult accentuează pretențiile drepturi ale regatului ungar asupra Munteniei și Moldovei de pe vremuri. Nu e oare și acesta un semn că politica Ungurilor e aceeași ca și a Habsburgilor și tinde de asemenea la îngenunchierea noastră?...

Miștiți și dușmăniți de Habsburgi, schingiuiți de Unguri, amenințați cu desființarea și chiar cu stăpânirea, Români de sub stăpânirea Habsburgilor își așteaptă mântuirea. Și gândindu-se și la soarta Basarabiei, știu că această mântuire nu poate veni decât de la cei de un sânge cu dânșii. Privirile în așteptare îngrijorată se îndreaptă spre strămtorile Carpaților și așteaptă ca la cotitură să se ivească odată sclipirea baionetelor românești.

București, 1 Mai 1915

XVII.

Răsplata !

Uitasem de eternul plan al Casei dela Viena. Pe ea o interesa să fie stăpână peste o monarhie, în care să aibă supuși credincioși și venituri erariale, din care să-și poată plăti întreaga haită de „beamteri”, inerentă sistemului de politică austriacă.

Când avea lipsă de noi și era necăjită pe Unguri, ne zâmbia nouă ; când nu mai avea lipsă, atunci îi îndulcea pe ei și ne jertfea pe noi. Doar îndată după războiul lui Napoleon, am ajuns o jucărie aruncată la discreția nobilimii maghiare. În decursul revoluției un singur an am fost și noi stăpâni pe capul nostru ; dar n'am avut cum ne valorifica această stăpânire.

După revoluție și până la transacția din 1867, noi suntem la dispoziția familiei domnitoare, ca apoi după această dată să fim aruncați iar pradă ungurimii. Așa cerea interesul dinastiei și după concepția austriacă, nu dinastia e pentru popor, ci poporul e pentru dânsa. Sistemul de guvernare austriac cerea nu o manifestare puternică a su-

fletului național, ci dimpotrivă o acomodare față de dorințele imperiale. Ca lucrurile acestea să se întâmple mai ușor, era necesară o contopire într'o mentalitate anume potrivită năzuințelor stăpânirii : aceleași idei, pe cari le urmăriise Iosif II. Nouă ni s'au făgăduit în decursul revoluției multe și de toate, dar împlinirea acestor făgăduințe ar fi scos și mai mult la iveală caracterul nostru specific românesc. Doar noi am și cerut *unirea tuturor Românilor de sub stăpânirea habsburgică* într'o singură națiune, apoi un fel de parlament al nostru, ba chiar și un capdomnitor. Toate acestea ne înstrăinau și mai mult de ideile unui imperiu, așa cum se cerea la Viena.

Evident deci că dorințele noastre, așa precum le formulasem noi, nu puteau fi îndeplinite, ci numai întru cât va permite aceasta „integritatea monarhiei”.

Și apoi nici nu era nevoie de îndeplinirea lor. Iți ții făgăduințele față de acela pe care crezi că numai prin acest mijloc ți-l poți face credincios. Noi eram credincioși și fără îndeplinirea lor. „Românul dovedise doar că este în stare să-și pună pe foc toată averea, să-și sacrifice ultima picătură de sânge, numai pentru ca un împărat să fie la Viena și să stăpânească așa cum voește el, cu constituțiune dacă-i place, fără constituțiune, dacă i se pare mai bine, cârmuind toate popoarele din moștenirea sa”.

E foarte explicabil că *amărăciunea a fost*

mare în urma acestor desiluziuni. Erau amărâți chiar și aceia cari fuseseră excesiv de credincioși familiei dela Viena. Șaguna însuși e muștrat de guvernatorul Ardealului pentru „adunări secrete”, „machinații politice”. I-se cere socoteală de ce și-a schimbat titlul de „episcop diecezan greco-neunit” în „episcop diecezan românesc al bisericeii orientale din Ardeal”? Apoi i-se impune să lase la o parte terminologia națională. Se pun la cale tot felul de șurubării și se stârnesc din nou zizanii între uniți și neuniți.

De teamă ca nu cumva grănițerii români să-și întrebuițeze armele altfel de cum cerea Viena, regimentele acestea se desființează, pentru că „nu mai e nevoie, decât de o singură armată și această armată să fie a împăratului”. *Fruntașii ajung cu toții sub pază polițienească: Bărnuțiu, Cipariu, Axente, înșiși episcopii Șaguna și Șuluțiu. La 1852 prin hărțile lui Șuluțiu se face anchelă amănunțită, asemenea prin ale lui Bărnuțiu. Iar Iancu ajunge chiar în închisoare.*

La început, după înăbușirea revoluției, se numiseră în slujbă o seamă mai mare de funcționari și se admise limba românească de egal îndreptățită. Încetul cu încetul această limbă începu să fie înlăturată și înlocuită cu limba germană, iar funcționarii români asemenea celor germani fură siliți și ei să fie propovăduitorii germanismului și mai ales ai „habsburgismului”.

Se cerea de către ai noștri ca la împărțirea cea nouă a teritoriilor din imperiul habsburgic să

se fi văd seamă de configurațiile etnografice: neamul românesc din Ardeal, Bănat, Crișana, Maramureș și Bucovina să fie unit în același trup politic.

Familia domnitoare nu se învoiește nici la lucrul acesta: Bucovina se delasează și e anexată Galiției, ca nu cumva elementul românesc să fie prea tare în cadrele imperiului.

Pe tot terenul deci un șir întreg de desiluzii și nerecunoștință din partea aceluia pentru care ne jertfiserăm. Recunoașterea de națiune egal îndreptățită în Ardeal, confirmată și în dieta dela Sibiu din 1863; a fost numai sare în ochi. De realizarea visurilor noastre și a făgăduințelor ce ni-se făcuseră eram așa departe. Interesul familiei domnitoare cerea să nu ni-se prea acorde multe ca să nu se înstrăineze definitiv elementul unguresc, căci acest element la rândul său era numeros, susținut de o tradiție, de care era conștuit, și deasemeni de o puternică mișcare literară și culturală, hrănită din cel mai curat naționalism. Cu un singur bine ne-am ales din întreaga această epocă austriacă: a dispărut pe câtăva vreme presiunea maghiarizării, care ar fi fost formidabilă sub o ocârmuire ungurească, și ni s'au acordat ceva îmbunătățiri pe seama bisericilor românești.

Sforțările lui Șaguna de a întemeia nu numai o mitropolie a Românilor din Ungaria și Transilvania, ci una care să cuprindă și pe cei din Bucovina, strângând astfel măcar bisericeste pe Români de sub sceptrul Habsburgilor, avu să

se lovească de aceleași planuri habsburgice de cari s'au lovit toate năzuințele noastre de validare politică. S'a pus la cale mișcarea unui Hacman din Bucovina, care voia el însuși să ajungă mitropolit, precum a și ajuns. Ba s'au trezit în mod artificial chiar și certele religioase. Se începu proselitismul prin comisari și inspectori școlari, cari exercitau presiune în sens catolic asupra școalelor și bisericilor, ca să samene astfel neînțelegerea între frați. Când la anul 1862, luna Martie, se cerea din partea unei deputații a Românilor din Ungaria și Bucovina „realizarea mitropoliei noastre venerabile”, „un congres constător din 40 preoți și 60 generatores mirenii din dieceza Ardealului, a Bucovinei, a Aradului și din cele două dieceze din Banat, pentru constituirea comună bisericească sub conducerea lui Șaguna”, Șuluțiu dela Blaj, instigat la confesionalism și convertit la deșarta vanitate de a fi el singur cap chemat al norodului românesc, protestează împotriva înființării acestei mitropolii.

Planul lui Șaguna cu toate aceste se împlinește, de și nu pe deplin: Biserica ortodoxă fu separată de Sârbi și consolidată ca mitropolie română ortodoxă din Transilvania și Ungaria cu un mitropolit și doi episcopi sufragani, aprobată apoi mai târziu și de parlamentul ungar și statornicită prin puternica organizație pe care i-a dat-o Șaguna în Statutul Organic.

Biserica ortodoxă astfel organizată începu apoi

încă în epoca absolutismului, deci epoca dintre 1848—1867, o largă activitate școlară și culturală. Se pune temelia nu numai la o mulțime de școale primare, ci chiar școale secundare, pe cari le are și astăzi biserica de peste munți.

Biserica unită, recunoscută ca Mitropolie independentă de cea romano-catolică din Ungaria încă la 1853, urmează aceeași cărare, sprijinită de școalele ei de până acum și de mai puternicele ei resurse economice. Dar toate acestea se fac din propriile noastre puteri, fără nici un sprijin apreciabil venit de sus.

În curând se pornește astfel un puternic curent cultural, care, nefiind stingherit de presiunea ce făcea neamul unguresc în folosul maghiarizării, ne creiază o societate mai cultă, cu o mentalitate tot mai românească, tot mai conștie de rosturile și viitorul poporului nostru.

Cu atât bine ne-am ales în urma jertfei de sânge, pe care am adus-o dinastiei habsburgice.

Dar, se va spune, dacă poporul românesc în întregime n'a putut fi răsplătit, a fost răsplătită în schimb acea parte a lui, care luase armele și se luptase cu mare îndârjire pentru dinastie.

Ei bine, nici conducătorii legiunilor românești n'au fost răsplățiți cu nimica, necum mulțimea. Li s'a trimis doar fiecăruia, dela Viena, câte o medalie, s'o puie pe piept ca și când această tunică mizerabilă ar fi balsam pe rana care sângea dedesubt. Li s'au mai făcut apoi rost de câte un mic ajutor, 1000—2000 fiorini, pe care ei, cu

un frumos gest de demnitate, l-au pus la dispoziția neamului pentru înființarea unei instituții culturale „Asociațiunea”. Dar și această răsplată s'a dat numai acelor, cari nu știau să fie îndârjiți și cari astfel nu puteau fi priunejdioși, nici dacă au vreo câțiva bani în buzunar. Pe Iancu și tovarășii lui i-au asvârlit în temnișă, bătuți de jandarmii și de soldații împăratului pentru cinstea căruia luptaseră. Când vine împăratul în Ardeal și Iancu cere audiență, e alungat de acolo ca un lepros și dat de generalul Grüne pe mâna jandarmilor lui Löwenhurt, cari îl smintesc în bătai. Cu sufletul amărit și tulburat și cu trupul zdrobit, nenorocitul tribun își ia fluerul în mână și pornește nebun de rușine prin munți, ca să ducă din loc în loc mărturie despre blestemata recunoștință habsburgică!

Amărit era și însuși Șaguna. Făgăduielile cari se făcuseră, s'au dovedit vorbe în vânt. Iar curtea continua mereu cu același sistem : nouă ne făgăduia neîncetat sprijin și în aceeași vreme tot mai mult întindea mâna către poporul, care o detronase în dieta dela Dobrișin. „Imi vine de tot asemenea cu împrejurările anului 1848 când încă ni se ziceau vorbe frumoase! — spunea Șaguna în 1861. Dar ce folos! Ele au rămas vorbe și nici după doisprezece ani nu s'au făcut trup. Oare să mai așteptăm alți doisprezece ani?... Noi puteam să prevedem că după doisprezece ani mai adânc vom zăcea în groapa goanelor”.

Și într'adevăr cu bunăvoința habsburgică, umiltoare pentru noi, nici nu eram aiurea decât în o adevărată groapă a goanelor.

XVIII.

Iarăși pe mâna Ungurilor.

Războaiele pe cari le purtă imperiul habsburgic dela 1848 încoace, dovediră că acest stat nu e capabil de o desfășurare mare de energie, că încetul cu încetul puterea lui are să se fărâmițeze și, ca și în trecutul apropiat și de atunci încoace, numai o diplomatie genială e în stare să-l țină așa cum este, înfrânând toate puterile centrifugale dintr'însul.

Războiul cu Italia se isprăvi cu pierderea provinciilor italiene. La Solferino și în celelalte câmpuri de războiu, oștenii noștri credincioși împăratului își vărsară sângele fără a întreba și fără a se întreba : pentru ei veni-vor oare vremi mai bune?

Războiul din 1866 cu Prusia se isprăvi cu o totală înfrângere a Austriei și iarăși cu sângerarea a mii de oșteni români. La Konigrätz doar numai încăpățănării regimentelor noastre avéa să i se datorească norocul că n'a căzut jumătate armata în mâinile dușmane și că astfel dinastia n'a fost lovită de una din cele mai rușinoase și formidabile catastrofe, care poate ajunge o casă domnitoare.